

Asia Teoksen käyttäminen, markkinointi

Hakija A

Annettu 7.1.1991

Tiivistelmä *Taidelasi-ikkuna oli tekijänoikeudellisesti suojattu teos. Teoksen kuvan käyttäminen sen valmistajan markkinoinnissa edellytti tekijän lupaa.*

SELOSTUS ASIASTA

Kuvataiteilija A/Kuvasto ry on 4.9.1990 päivätyllä kirjeellä pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa tekijänoikeutta koskevassa asiassa.

A työskentelee S:n kunnan seudulla kuvataiteilijana. S:n kirkkovaltuusto tilasi 13.1.1989 taiteilijalta Maria-aiheisen taidelasi-ikkunan S:n kirkkoon. Kyseinen lyijylasityö muodostuu 32 ruudukosta, jotka yhdessä muodostavat työkokonaisuuden.

Taiteilijan luoma työ valmistettiin B Galleriassa. "Käsityösopimus" tehtiin B Gallerian ja työn tilanneen seurakunnan välillä kesällä 1989. Taiteilija toimitti työn piirustukset B Gallerialle. Taiteilija sopi seurakunnan kanssa jo teoksen tilaamisen yhteydessä, että seurakunta voi käyttää lyijylasiteosta uusiessaan virallisia asiapapereita esimerkiksi adresseja, kastetodistuksia tai postikortteja, jos niistä kertyvät tulot tulevat seurakunnan hyväksi tai vaihtoehtoisesti lähetystyöhön.

Taidetyön virallinen paljastustilaisuus oli sunnuntaina 29.10.1989 juhla-jumalanpalveluksen yhteydessä.

Lausuntopyynnön mukaan taiteilija kielsi B Gallerian edustajia tai apulaisia käyttämästä taideteosta tai sen kuvia missään mainoksessa tai julkisessa esitteessä.

Alkupalvesta 1990 B Galleria julkaisi mainosesitteen, jossa taiteilijan työ on kuvattuna esitteen etusivulla oikeassa alareunassa. Toisella sivulla on B Gallerian omistaja ilmoittanut yrityksen olevan lyijylasitöitä ja lasimaalauksia ym. valmistava yritys ja että yritys suunnittelee kyseisiä töitä toiveiden mukaisesti. Mainoksen lopussa on ilmoitus, että etusivulla oleva S:n kirkossa oleva lyijylasityö on yrityksen valmistama. Esite on lausuntopyynnön liitteenä.

Lausuntopyynnön mukaan taiteilijan työ on otettu mai nosesitteeseen ilman lupaa eikä hänelle ole maksettu siitä korvauksia. Taiteilija on nimenomaan kieltänyt teoksen käytön mainostarkoituksiin. Mainosesitteessä taiteilijaa ei ole mainittu teoksen tekijäksi eikä taiteilijan nimeä muutenkaan missään muodossa tai yhteydessä mainita. Lausuntopyynnössä katsotaan mainoksen sanamuodosta käyvän ilmi, että B Galleria olisi itsenäisesti suunnitellut teoksen.

Lausuntopyynnössä todetaan, että vakavahenkistä uskon nollisaiheista teosta on käytetty kaupallisessa julkaisussa vastoin taiteilijan lupaa.

Edellä selostetun johdosta hakija pyytää tekijänoikeus neuvoston lausuntoa siitä, onko taiteilijan taloudellisia ja moraalisia oikeuksia loukattu mainoskäytön yhteydessä.

B Gallerian vastine

Tekijänoikeusneuvosto on varannut B Gallerialle tilai suuden vastineen antamiseen.

Vastineen mukaan mainosseite on valokopioimalla tehty moniste, joita on valmistettu 25 kappaletta, joista noin 20 on lähetetty lähinnä L:n läänin seurakunnille. Esitteessä on gallerian valmistamia lyijylasitöitä. Osa on galleriassa suunniteltuja ja osa muiden suunnittelema. Esimerkiksi Jeesusta ristillä esittävä P:n kirkkoon tehty työ on itse suunniteltu ja valmistettu.

Gallerian ja S:n seurakunnan välisestä sopimuksesta ilmenee, että Maria-ikkunan suunnittelija on A ja lyijylasityön valmistaja B Galleria. Työssä on sekä suunnittelijan että valmistajan signeeraus, mihin kummallakaan osapuolella ei ole ollut huomauttamista.

L:n läänissä on yleisesti tunnettua, että Maria-ikkunan suunnittelija on A. Muun muassa sanomalehti C:ssä olleen artikkelin haastattelussa oli nimenomaan korostettu A:n suunnittelupanosta.

Edelleen vastineen mukaan A ei ole kieltänyt suunnittelemansa Maria-ikkunan kuvien käyttöä. Hän on ollut paikan päällä, kun B Gallerian edustaja valokuvasi työtä esitettä varten. A:lla ei ollut asiaan huomauttamista. S:n seurakunta ei ole myöskään puuttunut valokuvaamiseen.

Lopuksi vastineessa todetaan, että esitteessä ei väitetä, että Maria-ikkuna olisi B Gallerian suunnittelema. Esitteestä ei ole ollut taloudellista hyötyä. Maria-ikkunan tekemisen jälkeen galleria ei le saanut ainoatakaan tilausta.

Tekijänoikeusneuvostolle toimitetun esitteen ensimmäinen kappale on seuraava:

"Olemme lyijyglasitöitä, lasimaalauksia ja tiffany-lamppuja valmistava yritys Sodankylässä. Suunnittelemme työt toiveidenne mukaisesti tai otamme vastaan valmiin suunnitelman."

Esitteessä olevassa jälkikirjoituksessa mainitaan:

"Etusivulla on mm. Hotelli D:hen, P:n seurakuntasaliin ja S:n kirkkoon valmistamamme lasityö."

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Taiteellisena teoksena suojaa saavat esimerkiksi kuvataiteen tuotteet. Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luojalle eli fyysiselle henkilölle.

Tekijänoikeus jakaantuu taloudellisiin ja moraalisiin oikeuksiin. Taloudellisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 2 §:ssä. Sen mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna. Tekijä voi luovuttaa taloudelliset oikeudet toiselle joko kokonaan tai osittain.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään lain 3 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Pykälän 2 momentissa kielletään teoksen muuttaminen tekijän taiteellista arvoa tahi omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla sekä teoksen saattaminen yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä. Tekijä voi luopua 3 §:ssä säädetyistä moraalisisista oikeuksistaan sitovasti vain milloin kysymyksessä on laadultaan tai laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että nyt kysymyksessä oleva lyijyglasityö on itsenäinen ja omaperäinen luomistyön tulos eli se yltää teostasoon ja saa tekijänoikeussuojaa. Saadun selvityksen mukaan työn luova panos ilmenee työn suunnittelussa, joka on A:n tekemä. Tekijänoikeus on siten syntynyt A:lle.

Teos on valmistettu B Galleriassa A:n piirustusten mukaisesti. Teoksessa on sekä A:n että valmistajan signeeraukset. Tekijänoikeuslain 7 §:ssä on oletta masäännös, jonka mukaan tekijänä pidetään sitä, jonka nimi taikka yleisesti tunnettu salanimi tai nimimerkki yleiseen tapaan pannaan teoksen kappaleeseen. Säännöksellä on merkitystä lähinnä niissä tapauksissa, joissa tekijää ei tunneta. Esillä olevassa tapauksessa ei ole käynyt ilmi seikkoja, joiden mukaan B Galleriaa olisi pidettävä tekijänä tekijänoikeudellisessa mielessä.

A on suunnitellut työn S:n seurakunnan tilauksesta. A:n mukaan hän on myöntänyt seurakunnalle tietyn käyttöoikeuden teokseensa eli luovuttanut tekijänoikeutensa osittain seurakunnalle.

Teos on valmistettu B Galleriassa, ja vastineeseen liitetyn kirjallisen sopimuksen mukaan B Galleria on tehnyt teoskappaleen myyntiä koskevan sopimuksen seurakunnan kanssa. Tekijänoikeuslain 27 §:n 2 momentin mukaan teoskappaleen luovutukseen ei sisälly tekijänoikeuden luovutus. Kirjallisessa sopimuksessa ei ole mainintaa tekijänoikeuden luovutuksesta. Ilmeisesti mitään hiljaistakaan sopimusta tekijänoikeuden luovutuksesta ei ole syntynyt, koska seurakunta on saanut tekijänoikeuslain 2 §:n mukaiset teoksen käyttöoikeudet suoraan tekijältä. Esillä olevassa tapauksessa on siten kysymys ainoastaan siitä, onko B Galleria saanut tarvittavat tekijänoikeudet teoksen kuvaamiseen ja käyttämiseen omassa markkinoinnissaan tai onko kuvaaminen ollut sallittua jonkin tekijänoikeutta rajoittavan säännöksen perusteella.

Tekijänoikeutta rajoittavista säännöksistä kysymykseen voisi tulla lähinnä tekijänoikeuslain 25 §, jonka perusteella taideteoksen saa kuvata, milloin teos on pysyvästi sijoitettu ulkosalle julkiselle paikalle tai sen välittämään läheisyyteen. Myös rakennuksen saa vapaasti kuvata. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lyijylasityö ei ole sellainen ulkosalla oleva taideteos, jota säännöksessä tarkoitetaan. Teosta ei ole myöskään kuvattu rakennuksen osana. Tekijänoikeuslain 25 § ei siten sovellu. Teoksen kuvaamista ei voi siten perustaa tekijänoikeutta rajoittaviin säännöksiin.

Sillä, joka vetoaa tekijänoikeuden luovutukseen, on todistustaakka tekijänoikeuden siirtymisestä. Luovutuksensaajan on kiistatapauksessa kyettävä osoittamaan saaneensa tekijänoikeudet tarvittavassa laajuudessa. B Gallerian on siten kyettävä osoittamaan, että se on saanut oikeuden kuvata teoksen ja käyttää kuvia markkinoinnissa. Tällainen oikeus voi syntyä myös hiljaisesti ilman nimenomaista sopimusta ja saattaa joillakin aloilla perustua vallitsevaan käytäntöön. Tekijänoikeusneuvoston tiedossa ei ole, että nyt esillä olevalla alalla olisi vakiintunut mainitunlainen käytäntö.

Esillä olevassa tapauksessa osapuolten kertomukset siitä, onko tekijä sallinut teoksensa kuvaamisen ja kuvien käytön valmistajayrityksen markkinoinnissa ovat ristiriitaiset. Viime kädessä on kysymys tosiasianäytös-

tä, johon tekijänoikeusneuvosto ei toimi valtansa puitteissa voi ottaa kantaa.

Jos kuvaaminen on tapahtunut ilman oikeudenhaltijan suostumusta, on tekijän tekijänoikeuslain 2 §:n mukaisia taloudellisia oikeuksia loukattu. Tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan mahdollista loukkausta arvioitaessa tulisi ottaa huomioon, että B Galleria on käyttänyt kuvia markkinoidessaan omaa työtään. Kuvien käyttöä ei tällaisessa tapauksessa voi rinnastaa täysin ulkopuolisen tahon luvattomaan teoksen hyödyntämiseen.

Riippumatta siitä, onko kuvaaminen ja kuvien levittäminen ollut tekijänoikeuslain 2 §:n vastaista tai ei, tekijän 3 §:n mukaisia moraalisia oikeuksia ei saa loukata. Siten tekijän nimi tulee hyvän tavan mukaisesti mainita, kun teoksesta valmistetaan kuvia (isyysoikeus) ja kuvaa ei saa saattaa yleisön saataviin tekijän taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla tai loukkaavassa yhteydessä (respektioikeus). Tällaisesta voi olla kysymys esimerkiksi silloin, jos tiettyä ideologiaa esittävä teos esitetään vastakkaista ideologiaa edustavassa yhteydessä.

Hyvä tapa edellyttää yleensä tekijän nimen mainitsemista. B Gallerian esitteessä on värikuvat teoksista. Tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan hyvä tapa olisi edellyttänyt tekijän nimen mainitsemista tämän kaltaisessa esitteessä, etenkin kun esitteestä saattaa saada sellaisen käsityksen, että esitteessä kuvatut teokset olisivat B Galleriassa suunniteltuja. A:n moraalisia oikeuksia on siten loukattu, kun häntä ei ole mainittu teoksen tekijänä.

Arvioitaessa mahdollista respektioikeuden loukkausta on käytettävä objektiivista mittapuuta, joskin tekijän subjektiivinen käsitys on myös jossakin määrin otettava huomioon. Kysymyksessä oleva teos on uskonnollinen teos. Tekijä on myös kertomansa mukaan nimenomaisesti kieltänyt teoksensa käyttämisen mainostarkoituksiin. B Gallerian mukaan esitettä on valmistettu ainoastaan 25 kappaletta ja lähetetty pääosin seurakunnille. Asiakirjoista ei käy ilmi mille muille tahoille esitettä on mahdollisesti toimitettu. Toisaalta esitteen saajilla on 25 §:n mukaan oikeus levittää näin julkaistut teoskappaleet edelleen. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että kysymyksessä olevaa esitettä ei voida pitää uskonnollista vakaumusta loukkaavana ja sillä perusteella tekijän respektioikeutta loukkaavana. Esitteen melko vähäistä jakelua pääosin seurakunnille ei myöskään voi pitää tekijää loukkaavana mainontana. Tekijän moraalisia oikeuksia ei ole siten loukattu tällä perusteella.

Tekijänoikeuslain 57 §:n mukaan teosta vastoin tekijän oikeuslakia käytävä on velvollinen suorittamaan käyttämisestä tekijälle kohtuullisen hyvityksen. Jos käyttäminen tapahtuu tahallisesti tai tuottamuksesta, on hyvityksen lisäksi suoritettava korvausta kaikesta muustakin menetyksestä, kärsimyksestä ja muusta haitasta. Säännöksen mukaan korvattaviksi tule-

vat aineelliset ja aineettomat vahingot täysimääräisenä sekä suoranainen vahinko ja epäsuora vahinko. Vastaava korvausvelvollisuus on sillä, joka muutoin kuin teosta käyttämällä syyllistyy tekijänoikeuslain mukaan rangaistavaan tekoon. Moraalisten oikeuksien loukkaus, kuten teosten luvaton käyttökin, voi olla tekijänoikeuslain 56 a §:n mukaan rangaistava tekijän oikeusrikkomuksena edellyttäen, että teko on tehty tahallaan tai törkeästä varomattomuudesta.

Yhteenveto

Lyijyylasityö on itsenäinen ja omaperäinen teos, johon A:lle on saadun selvityksen mukaan syntynyt tekijänoikeus. Tekijänoikeuden tuottamat tekijänoikeuslain 2 ja 3 §:n mukaiset taloudelliset ja moraaliset oikeudet ovat siten syntyneet A:lle. Saadun selvityksen mukaan A on luovuttanut 2 §:n mukaisia oikeuksia seurakunnalle.

A:n luoman teoksen on valmistanut B Galleria, joka on ottanut teoksesta kuvia ja levittänyt niitä markkinoin nissaan. Kuvaaminen ei ole ollut mahdollista minkään tekijänoikeutta rajoittavan säännöksen perusteella, vaan B Gallerian olisi tullut saada kuvaamiseen ja levittämiseen tekijän suostumus. Kiistatapauksessa B Gallerian on kyettävä osoittamaan, että se on saanut tekijänoikeudet tarvittavassa laajuudessa. Jos B Galleria ei kykene osoittamaan saaneensa tekijänoikeuksia tarvittavassa laajuudessa, tekijän 2 §:n mukaisia oikeuksia on loukattu.

Riippumatta siitä, onko kuvaaminen ollut luvallista tai luvatonta, tekijän 3 §:n mukaisia moraalisia oikeuksia on kunnioitettava. Tekijän nimen mainitsematta jättäminen esitteessä loukkaa tekijän moraalisia oikeuksia. Sen sijaan esitettä ei muutoin voi pitää tekijän taiteellista arvoa tai oma-laatusuutta loukkaavana. Niin ikään esitteen pienehköä jakelua pääosin seurakunnille ei voida pitää tekijän moraalisia oikeuksia loukkaavana mainontana.

Tekijän taloudellisten tai moraalisten oikeuksien loukkauksesta johtuvasta korvausvelvollisuudesta säädetään lain 57 §:ssä.